

Otobiyografi ve Cinsiyet

Autobiography and Gender

Martina Wagner-Egelhaaf

Prof. Dr.
Westfälische Wilhelms-Universität Münster
Germanistisches Institut
ORCID: 0000-0002-2508-1439
ndlmwe@uni-muenster.de

Çeviren
Alptuğ Ahmet Güney
Universität Bonn
Institut für Orient- und Asienwissenschaften
ORCID: 0009-0005-8683-6451
agueney@uni-bonn.de

Wagner-Egelhaaf, Martina. "Otobiyografi ve Cinsiyet." Çeviren Alptuğ Ahmet Güney. *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 4 (Nisan 2023): 111-125.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7827088>

Orijinal Makale: Martina Wagner-Egelhaaf, "Autobiografie und Geschlecht," *Freiburger FrauenStudien: Zeitschrift für interdisziplinäre Frauenforschung* 12, nr. 19 (2006): 49-64. <https://doi.org/10.25595/1648>.

Otobiyografik özne geleneksel olarak erkektir. Bu sadece yazarlığın ve öz farkındalığın öncelikle erkeklere atfettiği, tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal cinsiyet ilişkileri meselesi değildir, aynı zamanda otobiyografi ve otobiyografi teorisi söylemi açısından da sonuçları vardır. Hermenötiğe dayanan otobiyografi tartışması uzun süre yüzünü ‘üç yıldız’, yani Augustinus, Rousseau ve Goethe’ye dönmüştür. “Ben, yaşam üzerine düşünmenin en doğrudan ifadesi olan otobiyografilere bakıyorum. Augustinus, Rousseau, Goethe bunun tipik tarihsel biçimlerini gösterirler” diye yazar Wilhelm Dilthey.¹ Sosyal tarih alanındaki otobiyografik araştırmalar, otobiyografide tasvir edilen bireyin kimlik oluşum sürecinin toplumsal bir rolün üstlenilmesi ve yerine getirilmesiyle sona ermesinden bahsettiği zaman,² üstü örtülü olarak erkek birey kastedilmektedir, çünkü kadınların 20. yüzyılda hâlâ sıklıkla oynadıkları rol, yalnızca sınırlı bir anlayışla toplumsal bir roldür. Bir bireyin toplumsal konumu öncelikle mesleğiyle belirlenir ve kadınların geleneksel ‘mesleği’ - çoğu zaman benzer şekilde tasvir edilip ciddiye alınmadan ve kadınların farklı bir ‘meslek seçmesi’ ihtimali olmaksızın - aile alanıyla ilgilidir. Otobiyografik-tarihsel bir perspektiften bakıldığında, kadınlar için bağımsız bir ‘sosyal rol’den ve dolayısıyla otobiyografik bir özne statüsünden söz edilemez. Elbette araştırmalar bu kritik durumun farkına varıp 1980’lerden bu yana toplumsal cinsiyet konusunu otobiyografi teorisi ve sistematığı açısından giderek daha fazla ele almış ve özellikle kadınların otobiyografik metinlerine ilgi göstermiştir.³

Aşağıda, toplumsal cinsiyet açısından eleştirel bir otobiyografi tartışması üç uygulama noktası, iki N bir K soruları vasıtasıyla yürütülecektir:

1) Otobiyografik metinleri *kim* yazar? Bu soru otobiyografilerin yazarlarına odaklanmaktadır. İlk cevap şudur: Otobiyografiler hem erkekler hem de kadınlar tarafından aynı şekilde yazılır, ancak durumun her zaman böyle olmadığı ve buradaki cevabın tarihsel olarak farklı boyutlarda incelenmesi gerektiği açıktır.

2) Otobiyografik metinlerde *ne* anlatılır? Olası bir cevap üzerine düşünmeye başlandığında bile, hemen bu sorunun *kim* sorusundan bağımsız olmadığı fark edilir. Otobiyografilerin uzun süre boyunca ağırlıklı olarak erkekler tarafından yazılmış olduğu gerçeği, doğal olarak – otobiyografilerin hayat tecrübelerini belgelediğini ve tarihte kadınlarla erkeklerin hayat tecrübelerinin önemli ölçüde farklı olduğunu da düşünürsek– neyin tasvir edildiğini de belirler.

3) Otobiyografilerde yaşanmış hayatlar *nasıl* tasvir edilir ve anlatılır? Bu sorunun diğer iki sorudan, yani *kim* ve *ne* sorularından ayrı olarak yanıtlanamayacağı aşikârdır. Çünkü otobiyografi tarihinin uzun zamandır erkeklerin tarihi olduğu doğruysa –ki aksini kanıtlamak zordur– o zaman

¹ Wilhelm Dilthey, *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften*, haz. Manfred Riedel (Frankfurt/M: 1981, ilk yayın tarihi 1910), 244.

² Krş. Bernd Neumann, *Identität und Rollenzwang. Zur Theorie der Autobiographie* (Frankfurt/M: 1970), 23.

³ Konuyla ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Michaela Holdenried, *Autobiographie* (Stuttgart: 2000), 62-84 ve Martina Wagner-Egelhaaf, *Autobiographie* (Stuttgart/Weimar: 2005), 96-103.

otobiyografinin biçimi tarihsel olarak erkeklerin hayat planlarını meydana getiren konular tarafından şekillenmiş ve belirlenmiş olur.

Ancak otobiyografi hakkında genel olarak ve hatta küresel bir perspektifte konuşmak kolay değildir. Elbette, genellikle ‘otobiyografi’ anahtar kelimesiyle verileden çok daha geniş bir alan açan çok sayıda otobiyografik biçim vardır. Dar anlamda otobiyografinin yanı sıra, mektup, günlük, otobiyografik roman, hatırat veya otobiyografik içerikli şiirler de düşünülebilir. ‘Otobiyografik olan’ı çok geniş bir şekilde tanımlayabilir ve Paul de Man gibi temelde her metnin otobiyografik olduğunu söyleyebiliriz.⁴ Otobiyografik olanın ileride önem kazanacak olan bu genişlemesine rağmen, hōristik nedenlerden ötürü ilk olarak Philippe Lejeune’un ‘otobiyografi’ kavramını kullanacağız. Lejeune ‘otobiyografi’yi şu şekilde tanımlamaktadır:

Vurgu kişisel yaşamı ve özellikle de kendi benliğinin tarihi olmak üzere gerçek bir kişinin kendi varoluşuna dair geriye dönük bir bakışla kaleme aldığı düzyazı anlatısı.⁵

“Geriye dönük bakış”, “kişisel yaşam”, “tarih” ve “benlik”, bir yaşam öyküsünün doğumdan bugüne doğrusal, az ya da çok kronolojik bir anlatımını varsayan yaygın bir otobiyografi anlayışının mihenk taşlarıdır. Bu, ‘kimlik’ kavramını merkeze alan ve –başta da belirtildiği gibi– bireyin kimlik oluşum sürecinin, bireyin toplumsal rolünü üstlenip yerine getirdiği, yani toplumla başarılı bir şekilde bütünleştiği âna kadar anlatılmasından yola çıkan burjuva otobiyografi anlayışıdır. Böyle bir *edebi tür* anlayışı –daha önce de belirtildiği üzere– Augustinus, Goethe ve Rousseau gibi isimlerin çizdiği ana hatlarda kendini bulan otobiyografinin Batı’daki imajını şekillendirir. Goethe’nin 1811-1833 yılları arasında yayımlanan *Dichtung und Wahrheit* [Şiir ve Hakikat] adlı kitabı, 20. yüzyılda otobiyografi tartışmalarını uzun süredir meşgul eden sistematik bir konuya, hakikat ve kurgu arasındaki ilişki sorununa da değinir. Bir otobiyografiden ‘hakikat’ ya da en azından ‘samimiyet’ beklenirken tam da bunun bir sorun olduğunun açık olması –çünkü kim kendisi hakkında tamamen samimi bir şekilde bilgi verebilir ki?– otobiyografik olanın paradoksunu ve aynı zamanda da cazibesini oluşturur. Goethe, bir yaşamın ‘daha yüce’ olan sembolik hakikatinin, ‘tek tek olguların’ bir araya getirilmesinden ziyade yaratıcılık yoluyla, yani edebi eserle çok daha uygun bir şekilde ifade edilebileceğini ileri sürdüğünde bunu çok net bir şekilde görmüştü.⁶ Arka planda otobiyografik temsilin kendisini kurgusal boyutundan, inşadan ve muhayyellikten kurtaramayacağı gerçeği durduğundan son dönem otobiyografi araştırmaları, otobiyografik temsilin yaratıcı ve inşacı karakterini bilinçli olarak kabul eden ‘otokurgu’ terimini ve kavramını ortaya atmıştır. Otokurgu perspektifinde, kurgusallık boyutu otobiyografik olanın bir

⁴ Paul de Man, “Autobiographie als Maskenspiel”, Paul de Man, *Die Ideologie des Ästhetischen*, ed. Christoph Menke, Amerikan İngilizcesinden çeviren Jürgen Blasius (Frankfurt/M: 1993), 131-146, 134.

⁵ Philippe Lejeune, *Der autobiographische Pakt*, çev. Wolfram Bayer ve Dieter Horning (Frankfurt/M: 1994), 14.

⁶ Krş. Johann Peter Eckermann, *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens*, Ed. Christoph Michel, Johann Wolfgang von Goethe, *Sämtliche Werke*, 40 Bde., Bd. II/12 Frankfurt/M: 1999, 30.3.1831 tarihli kayıt (ilk defa 1838-43’te üç cilt olarak yayımlandı).

eksikliği olarak değil, tam tersine otantikliğinin bir kanıtı olarak ortaya çıkar.⁷ Otobiyografiye toplumsal cinsiyet teorisi perspektifinden bakışı netleştirmek için, aşağıda ‘otobiyografi’ konusunu “Hatırlama ve Cinsiyet” konferans dizisinin ana temasıyla ilişkilendiren iki terim daha tanıtılacaktır: “Hatırlama” ve “bellek” terimleri. Hatırlama ve bellek farklı şekillerde kavramsallaştırılabilir ve gerçekten de son yıllarda yaşanan kültürel araştırmalar patlaması hatırlama konulu çalışmalara çok çeşitli teoriler sunmuştur. Son dönemdeki otobiyografi tartışmalarını anlamak için ‘bellek’ ve ‘hatırlama’ arasında ayırım yapmak ve bu ayırımı özellikle edebiyat çalışmalarında temellendirmek faydalı olacaktır. Otobiyografik olarak kendi geçmişini göz önüne getirmek hatırlama eylemine bağlıdır; bu anlamda hatırlama, yabancı hale gelmiş eski ‘ben’in geriye dönük bir referansla ‘hatırlandığı’ hermenötik bir süreç, olmuş olanın yapıcı bir şekilde sunulma eylemi olarak ortaya konulabilir. Buna karşılık, ‘bellek’ kavramı daha teknik bir şekilde, deyim yerindeyse hatırlamanın bir yardımcısı ve önkoşulu olarak anlaşılabilir, çünkü bellek olmadan hiçbir hatırlama mümkün değildir. Ancak her bireysel bellek aynı zamanda bir kültürün bilgi birikiminden beslenen kolektif bir bellektir. Bu anlamda Stefan Goldmann, özellikle otobiyografik metinlerde toposların, yani kültürel geleneğe demir atmış imge ve algı kalıplarının oynadığı role dikkat çekmiştir. Bu görüşe göre, otobiyografik metinler ebeveynlerin, büyükanne ve büyükbabaların ve kardeşlerin portreleriyle başladığında, otobiyografik ‘ben’e musallat olan hastalıkları anlattığında, okumayı öğrenme süreci ile ‘ben’in okunuşunu tasvir ettiği veya ilk aşkı betimlediği zaman vb. topik dönemleri takip eder.⁸ Kabaca ifade etmek gerekirse, otobiyografiler diğer otobiyografilerin zaten anlatmış olduğu şeyleri anlatır ve bu şekilde *tür* kalıbını oluşturur.

Bu ön açıklamalardan sonra, başlangıçta bahsedilen *iki N bir K*-soruları daha ayrıntılı olarak ele alınabilir:

1) Otobiyografileri kimler yazıyor ya da otobiyografi tarihinde kimler kalem oynattılar? Daha önce de belirtildiği gibi, otobiyografi araştırmalarında otobiyografi geleneğinin erkek, beyaz, Batılı benliğe yönelik olduğuna dair yaygın bir kanı vardır. Bunun en önemli nedeni, otobiyografinin 18. yüzyılda sadece erkeklere özgü olabilecek bir burjuva özbilincinin ortaya çıktığı bir dönemde patlama yapmasıdır. Tarih alanındaki toplumsal cinsiyet çalışmalarının gösterdiği gibi, burjuvazinin özgürleşmesi, erkeklere kamusal alanı, kadınlara ise özel alanı tahsis eden toplumsal burjuva cinsiyet karakterlerinin oluşumuyla el ele gitmiştir. Almanca konuşulan dünyada, 18. ve 19. yüzyıllarda otobiyografi, merkezinde bireyin dış dünyayla yüzleşerek kendini ‘şekillendirdiği’ *Bildungsroman* [oluşum romanı] ve *Entwicklungsroman* [gelişim romanı]

⁷ Krş. Claudia Gronemann, “Autofiction und das Ich in der Signifikantenkette. Zur literarischen Konstitution des autobiographischen Subjekts bei Serge Dubrovsky”, *Poetica* 31 (1999), 237-262; *Postmoderne/Postkoloniale Konzepte der Autobiographie in der französischen und maghrebinschen Literatur. Autofiction – Nouvelle Autobiographie – Double Autobiographie – Aventure du texte*, (Hildesheim/Zürich/ New York: 2002).

⁸ Krş. Stefan Goldmann, “Topos und Erinnerung. Rahmenbedingungen der Autobiographie”, *Der ganze Mensch. Anthropologie und Literatur im 18. Jahrhundert*, haz. Hans-Jürgen Schings (Stuttgart/Weimar: 1994), 660-675.

paradigmalarıyla yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda Goethe'nin *Dichtung und Wahrheit*'ında şöyle denir:

Çünkü biyografinin temel görevi, insanı zamanın getirdiği koşullar içinde tasvir etmek ve her şeyin ona ne kadar direndiğini yahut ne kadar lehine olduğunu göstermek, onun tüm bunlardan dünyaya ve insana dair nasıl bir görüş oluşturduğunu ve eğer bir sanatçı, şair ya da yazarsa bunu dışarıya nasıl yansıttığını ortaya koymak gibi görünüyor.⁹

Eğer burjuva otobiyografisi toplumdaki yerini ve konumunu bulduğu için 'ben'in toplumla bütünleşmesiyle son buluyorsa, evle ve mahrem alanla ilişkilendirilmiş kadınların sadece burjuva konumundan değil, aynı zamanda otobiyografik anlatıdan da mahrum bırakıldıkları açıktır. Örneğin, Goethe'nin kız kardeşi Cornelia'nın otobiyografisi elimizde yoktur, ancak hayat hikâyesi erkek kardeşi tarafından *Dichtung und Wahrheit*'ta adeta onun ağzından anlatılmıştır. Cornelia'nın, erkek kardeşinin yaşam öyküsüyle iç içe geçen öyküsünden kendi kendini anlatan sadece iki kısa pasaj aktaralım. Goethe, evde kardeşiyle beraber eğitim aldıkları dönemden bahseder:

Ancak, özellikle benim kadar uzun süre evden çıkamayan kız kardeşim için, işe koyulma ve çalışma saatleri, dinlenme ve keyif anlarıyla karşılaştırıldığında çok daha uzun ve sayısız olduğundan, benimle sohbet etme ihtiyacı, bana uzak yerlere kadar eşlik etmeye duyduğu özlemle daha da keskinleşiyordu.¹⁰

Goethe'nin çizdiği kız kardeşine dair portre de edebiyat tarihinin belleğine kazınmıştır:

Uzun boylu, iyi ve narin yapıydı ve tavırlarında hoş bir yumuşaklıkla birleşen doğal bir vakar vardı. Ne dikkat çekici ne de güzel olan yüz hatları, ne kendisiyle uzlaşmış ne de uzlaşabilecek olan bir varlığı anlatıyordu. Gözleri şimdiye kadar gördüklerimin en güzeli değil, en deriniydi, bu gözlerin arkasından insan en çok şunu bekliyordu (...): Bu ifade ruhtan geliyordu, dolu ve zengindi, karşılık görmeye ihtiyaç duymadan sadece vermek istiyor gibiydi.¹¹

Elbette bu, kadınların otobiyografi yazmadığı anlamına gelmemektedir. Kadın araştırmaları 1980'lerden bu yana kadınların otobiyografi geleneği üzerine çalışmaya başlamıştır.¹² Dikkat çekici bir şekilde, kadın otobiyografisi konusuna yönelenler çoğunlukla kadın akademisyenler olmuştur.¹³ Kadınlar tarafından yazılmış otobiyografilerin sistematik olarak araştırılması, gerçekten de daha önce bilinmeyen kadın yazarların metinlerinden oluşan bir külliyatı gün ışığına

⁹ Johann Wolfgang von Goethe, *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit*, haz. Klaus-Detlef Müller, *Johann Wolfgang von Goethe: Sämtliche Werke*, 40 Bde., Bd. I/14 (Frankfurt/M: 1986), 13 (1.-3. ciltler ilk defa 1811-14'te, 4. cilt ise ilk defa 1833'te yayımlandı).

¹⁰ Goethe, *Dichtung und Wahrheit*, 250.

¹¹ Goethe, *Dichtung und Wahrheit*, 251vd.

¹² Örneğin krş. Michaela Holdenried (Haz.), *Geschriebenes Leben. Autobiographik von Frauen* (Berlin: 1995); Magdalene Heuser (Ed.), *Autobiographien von Frauen. Beiträge zu ihrer Geschichte* (Tübingen: 1996).

¹³ 12 numaralı dipnotta bahsedilen iki kitapta yer alan toplam 51 makalenin 50'si kadınlar tarafından yazılırken, sadece bir tanesi bir erkek tarafından yazılmıştır.

çıkarmıştır. Örnek olarak sadece az sayıda birkaç başlık listelenebilir: Maria Elisabeth Stampfer'in *Pichl meinen Khindtern zu einer Gedechtnus* [Çocuklarıma Bir Hatıra Olarak Pichl] adlı eseri, 1679'da kaleme alınmış, 19. yüzyılda basılmıştır; Dorothea Friderika Baldinger'den *Versuch über meine Verstandeserziehung. An einen meiner Freunde* [Zihin Eğitimin Üzerine Bir Deneme. Arkadaşlarımdan Birine] (1791), Angelika Rosa'dan *Lebensschicksale einer deutschen Frau im 18. Jahrhundert in eigenhändigen Briefen* [18. Yüzyılda Kendi Yazdığı Mektuplarda Bir Alman Kadınının Yazgısı], 1784/85'te yazılmış, ilk kez 1908'de basılmıştır; Elisabeth von Stägemann'dan *Erinnerungen für edle Frauen* (1846) ya da –son bir başlık vermek gerekirse– Franziska Tiburtius'tan *Erinnerungen einer Achtzigjährigen* [Bir 80'liğin Hatıraları], 1923'te basılmıştır. Bunların hepsi şüphesiz okunmaya ve incelenmeye değer otobiyografik yazılar – sadece standart burjuva otobiyografi şemasına uymuyorlar ve bu nedenle kanonun dışında kalıyorlar. Pietist Johanna Eleonora Petersen'in 18. yüzyıl başlarındaki yaşam öyküsü belli bir tanınırlığa erişmiştir. Bir soylu olarak dünyaya gelip Frankfurt'ta çeşitli saraylarda çalıştıktan sonra Pietist çevrelerle temasa geçen ve sonunda halktan biri olan Wilhelm Petersen'le evlenebilmek için aristokrasiye sırtını dönen bir kadının yaşam öyküsünü anlatır. Augustinus'un *İtiraflar*'ından bu yana ruhani-dini otobiyografiyi karakterize eden dönüm noktası, Johanna Eleonora Petersen'in hayatında burjuvaziye girişi ve evliliği, yani kocasına yönelimiyle iç içe geçer. Anlamlı olarak Johanna Eleonora Petersen'in biyografisi, kocası Wilhelm Petersen'in 1719'da neşredilen *vita*'sına ek olarak yayımlanmıştır; onun metni sadece 70 sayfadan ibaretken, kocası gururla 400 sayfalık bir metin sunar. Her iki otobiyografiyi de ayrıntılı bir şekilde inceleyen Eva Kormann şu sonuca varır:

Kadın özür dileyici itiraflara odaklanırken, erkek bunu akademik gelişimi ve mesleki kariyeriyle ilişkilendirir. Erkeğin biyografisi bağımsız bir yayındır, kadınınki ise sadece diğerini tamamlayan bir ektir. O halde temel fark, otobiyografik bir 'ben'in kaplamaya cesaret edebileceği alanda yatmaktadır.¹⁴

2) Otobiyografik temsilin *ne* olduğu sorusuna, alıntılanan pasajda zaten değinilmiştir. Bu bağlamda, Goldmann tarafından tanımlanan ve geleneksel olarak otobiyografide kültürel bellek aracılığıyla anlatılanları kontrol eden otobiyografik *topos* daha temel bir şekilde ele alınmalıdır. Retorikte *topos* bir 'yer', yani argümantasyonda tekrar tekrar ziyaret edilen zihinsel bir konumdur. *Topos* klasik retorik'in bir alt alanını oluşturur; konuşmacının çalışmasında düşünceleri bulmaya yarayan adım olan *inventio*'ya aittir. *Topos*ların görevlerini üstlendikleri yer burasıdır. Goldmann bunları toplumsal öneme sahip söylemsel yerler, meşruiyeti genel olarak kabul edilen argümanlar olarak tanımlar. *Topik*'in geçmişi Yunan mahkemelerinde görülen belagatlı hitabetin doğuşuna kadar götürülebilir ki 20. yüzyılın başında otobiyografinin ilk kapsamlı incelemesini yapan Georg Misch bu nevi nutuklarda modern otobiyografinin kaynaklarından birini görmüştür.¹⁵ *Topik*,

¹⁴ Eva Kormann, "Gattung, Geschlecht und gesellschaftliche Konstruktion. Das Beispiel der Autobiographik des 17. Jahrhunderts," *Jahrbuch für Internationale Germanistik*, Reihe A, 62 (2003), 87-93, 92.

¹⁵ Krş. Georg Misch, *Geschichte der Autobiographie*, 1. Bd.: *Das Altertum*, 3. stark vermehrte Auflage, I. Hälfte, Bern 1949; II. Hälfte, Bern 1950 (ilk baskı Leipzig ve Berlin: 1907); 2. Bd.: *Das Mittelalter*, 2. Aufl., I. Teil: *Die Frühzeit*, I. Hälfte, Frankfurt/M. 1969; II. Hälfte, Frankfurt/M. 1970 (ilk baskı

hukuki bir davaya dahil olan kişiler hakkında ilgili bilgilerin tespit edilebileceği, ‘argumenta a persona’ olarak adlandırılan argümanları sağlar. Şu ‘argumenta a persona’lardan bahsedilebilir: genus (soy/aile), natio (etnik köken), patria (anavatan), sexus (cinsiyet!), aetas (yaş/zaman), educatio et disciplina (öğrenim ve mesleki eğitim), habitus corporis (fiziksel görünüm),¹⁶ fortuna (şans/kader), conditio (fiziki durum/ ruhsal durum), animi natura (ruhsal tabiat), studia (çalışmalar), acta dictaque (eylemler ve sözler), commotio (hareket/seyahat), nomen et cognomen (adlar ve soyadlar). Goldmann, 18. yüzyılda bile bu kişisel toposların “zoon politikon’un darphanesi” olarak hâlâ yürürlükte ve etkili olduğunu ve insanların doğum, eğitim, zihinsel melekeler, erdemler, talih ve talihsizlik, eylemler, çalışmalar, yazılar, seyahatler, son hastalıklar ve ölüm gibi toposlar aracılığıyla tanımlandığını göstermiştir. Goethe’nin *Dichtung und Wahrheit* adlı eserinde bile bu topos’lar ya da en azından bazıları tanımlanabilmektedir, örneğin otobiyografik ‘ben’in doğuşu yıldızların uyumsal topos’u yardımıyla anlatılmaktadır:

28 Ağustos 1749’da, öğle vakti on iki çanıyla birlikte *Frankfurt am Main*’da dünyaya geldim. Göksel cisimlerin dizilimi uyumluydu; Güneş Başak burcundaydı ve o gün için doruğa ulaşmıştı; Jüpiter ve Venüs ona nazikçe bakıyordu, Merkür suratsız değildi; Satürn ve Mars kayıtsız davranıyordu (...).¹⁷

Goethe’de bu elbette ironik bir anlam taşır, ancak yine de erken modern otobiyografide –özellikle de Girolamo Cardano’da– otobiyografik öznenin kullanımına damgasını vuran bir topik’i ele alır. Goethe’nin ebeveynlerinin ve büyükanne ve büyükbabasının portreleri ‘soy’ toposunu yerine getirir; eğitim ve öğretimin yanı sıra hastalıklar da büyük yer kaplar. Okumayı ve yazmayı öğrenmek, akademik okuma (studia) kadar önemlidir, aynı şekilde ilk şiir denemeleri de. Küçük Augustinus’un *İtirafı*’nda¹⁸ armut çalması ve küçük Rousseau’nun *İtirafı*’nda¹⁹ kuşkonmaz çalması, otobiyografik özneyi toplum içine girmesinin sınırında küçük bir ‘kahraman’ olarak gösteren topik bir yıldız konstelasyonu (acta) olarak da okunabilir. Goldmann, bu biyografik ya da otobiyografik topik’te Herakles mitinin bir figürasyonunu görecektir. Daha beşikteyken iki yılını boğacak kadar güçlü olan ve daha sonra on iki Herakles eylemiyle (Nemea Aslanı’nı yenmek, Lerna Yılanı’nı öldürmek, Augeas’ın Ahırları’nı temizlemek, vb.) tanınacak olan Zeus ve Alkmene’nin oğlu Herakles kahramanın arketipidir. Goldmann’ın tezi, Herakles modelinin otobiyografik öznenin figüratif şemasını temsil ettiğini ima etmeseydi bunun pek bir

Frankfurt/M: 1955); 3. Bd.: *Das Mittelalter. Das Hochmittelalter im Anfang*, I. Hälfte, Frankfurt/M: 1959; 2. Hälfte, Frankfurt/M. 1962; 4. Bd.: I. Hälfte: *Das Mittelalter. Das Hochmittelalter in der Vollendung*, Ed. Leo Delfoss, Frankfurt/M. 1967; II. Hälfte: *Von der Renaissance bis zu den autobiographischen Hauptwerken des 18. und 19. Jahrhunderts*, bearb. von Bernd Neumann, Frankfurt/M: 1969.

¹⁶ Goethe’nin kız kardeşi hakkındaki ifadeleri ile krş.: “Uzun boylu, iyi ve narin yapıydı (...)” (Johann Wolfgang von Goethe, Frankfurt/M: 1986, 251vd.).

¹⁷ Goethe, *Dichtung und Wahrheit*, 15.

¹⁸ Krş. Aurelius Augustine, *Bekenntnisse*, çev. Wilhelm Thimme (München: 1982, ilk yayın tarihi 397-398), 61f.

¹⁹ Krş. Jean-Jacques Rousseau, *Die Bekenntnisse*, çev. Alfred Semerau, in: Ders.: *Die Bekenntnisse. Die Träumereien des einsamen Spatziergängers*, (München: 1978, ilk yayın tarihi 1782), 5-646, 36vd.

önemi olmazdı.

Herakles güçlü bir kahramandır. Yukarıda belirtildiği gibi, ‘sexus’ da biyografik bir topostur, ancak otobiyografik metinlerde açıkça ele alındığı anlamda değil. Bunun nedeni kısmen otobiyografik ‘ben’in cinsiyetinin zaten otobiyografi tarihinde açık olması, kısmen de eğitilmiş burjuva geleneğinde ‘cinsiyet ve cinsellik’ konusunun tabu olmasıdır. Yine de bu tema, örneğin dolaylı olarak da olsa Hans Carossa’nın Goethe geleneğinden yararlanan ve tekrarlanan tehlikeli yılan motifleriyle (sonunda üstesinden gelinir) yalnızca Herakles mitine gönderme yapmakla kalmayıp aynı zamanda otobiyografik ‘ben’in erkek cinsel kimliğinin tartışılmasına da sahne olan *Eine Kindheit* [Bir Çocukluk] (1922) adlı biyografisinde kullanılır.²⁰ 20. yüzyılın otobiyografik üretimi bu noktada daha açık hale gelebilir. Örneğin, Amerikalı tarihçi Peter Gay’in 1998 tarihinde yayımlanan ve son derece özgüvenli bir anlatıcıyla karşılaştığımız otobiyografisi *My German Question. Growing Up in Nazi Berlin*’de [Benim Alman Meselem. Nazi Berlin’inde Büyümek] “Hormonların Uyanışı”²¹ başlıklı koca bir bölüm bulunmaktadır. Açıkça görülüyor ki cinsel kimlik otobiyografik içebakışın merkezî bir bileşenidir. Bu durum en azından Hubert Fichte’nin 1974’te yayımlanan *Versuch über die Pubertät* [Ergenlik Üzerine Bir Deneme] adlı kitabında açıkça ortaya çıkmaktadır ki bu metnin *Goethevari* burjuva otobiyografisiyle artık pek bir ilgisi kalmamıştır. Birçok kısa ve daha da kısa bölümde bir eşcinselin ortaya çıkış öyküsü anlatılmakta ve yansıtılmaktadır ki bu anlatıda genellikle belli ölçülerde açık bir şekilde tanımlanmış yaşamöyküsel bir evre olan ergenlik, ömür boyu sürecek bir kimlik arayışının bitmez tükenmez sürecinin şifresi haline gelir.

Peki ya kadının otobiyografik ‘ben’i? Fichte’nin metni, Verena Stefan’ın 1970’lerde kadın hareketinin gerçek bir kült kitabı haline gelen 1975 tarihli *Häutungen* [Kabuk Değiştirmeler]’inin yanına yerleştirilebilir. *Häutungen*, bir kadının içinde bulunduğu heteroseksüel çift yapısının bozulması ve eşcinsel bir ilişkiye girmesiyle başladığı öne sürülen kendi oluşunun hikâyesini anlatır. Fichte ve Stefan, şimdiye kadar gizlenmiş ve bastırılmış bir içsellik kelimesinin tam anlamıyla ‘ses verdiğini’ iddia eden 1970’lerin ‘yeni içsellik’ ya da ‘yeni öznelik’ diye adlandırılan kavramları altında toplanabilirler.

Cinsel kimlik meselesinin otobiyografik söylemin yüzeyine bu kadar acımasız bir şekilde çıkması, adeta onu merkeze alması, gizli kalmış ‘sexus’ topik’inin otobiyografik söylemi alttan alta ne ölçüde organize ettiğinin bir göstergesi olarak okunabilir.

Peki ya 18. ve 19. yüzyıl kadın otobiyografilerindeki cinsiyet temasında ya da cinsiyetin temalaştırılmasında durum nedir? Burada genel ifadeler kullanmak pek mümkün değildir. Bir kadının hayatının topik’inin bir erkeğin kariyerinin topik’ine tekabül etmediği, kadının kamusal alanının erkeğinkinden farklılığı açık olduğu kadar, dünyalar ve temalar tamamen ayrı değildir.

²⁰ Krş. Hans Carossa, *Eine Kindheit* (Frankfurt/M: 1977), 11vd., 119vd.

²¹ Peter Gay, *Meine deutsche Frage. Jugend in Berlin 1933-1939* (München: 2000), 101-108.

18. yüzyıldaki kadın otobiyografilerini inceleyen Ortrun Niethammer,²² bu metinlerde müzakere edilen temalara bakışı, yazan kadınların ait oldukları statünün göz önüne alınmasına bağlamaktadır. İncelediği kadın yazarlar ağırlıklı olarak Protestan, orta sınıf ve küçük soylulara mensuptur: Aktrisler, yazarlar ve ev kadınları. Eğitimleri oldukça sistemsizdi; yazarlardan sadece biri okula gitmişti, onun dışında temel eğitimlerini ev öğretmenlerinden, dadılarından ya da aile üyelerinden almışlardı. Yine de, ya da tam da bu nedenle, eğitim konuları metinlerde önemli bir rol oynamakta ve kadınlarla erkeklerin farklı eğitim standartlarına değinilmektedir. Kadınlar otobiyografik standartlar da dahil olmak üzere standartları kesinlikle bilmektedirler, çünkü 18. yüzyılda kadınlar yazardan çok okuyucu olarak görülüyordu ve Rousseau'nun *Confessions*'unu [*İtiraflar*] Jung-Stilling'in otobiyografik yazıları kadar okumuşlardı. Başka otobiyografi araştırmacıları da otobiyografik metinlerde, erkeklerle kadınların biri kamusal alana ve diğeri özel alana olmak suretiyle görünüşte kesin çizgilerle ayrılmalarının eleştirel olarak sorgulandığını, dolayısıyla kadınların yazdığı otobiyografik metinlerde tam da erkeklerin onayladığı 'kamusal/özel' ayrımının rahatsız edici olarak tespit edildiğini göstermişlerdir.²³ Kadınların otobiyografik yazılarının gündelik olana son derece bağlı kalmasının yanı sıra,²⁴ anneler ve kızları arasındaki ilişkilerin ne kadar yoğun bir şekilde temalaştırıldığı ve sorunsallaştırıldığı gerçeği Niethammer'in dikkatini çekmiştir. Bu elbette kız çocuklarının yetiştirilmesinin öncelikle annelerin sorumluluğunda olmasından kaynaklanmaktadır, ancak diğer yandan burada psikolojik argümanlar da ileri sürülebilir. Sheila Rowbotham ve Nancy Chodorow 1970'lerde kadınların psikogenезinin erkeklerinkinden farklı olduğuna işaret etmişlerdi. Freud'a göre, öznenin psikogenetik gelişimi, çocuğun özdeşleşme döneminden çıkıp ayrılma dönemine girmesine, yani narsistik olarak meşgul olunan nesnelere kopmaya ve böylece –örneğin otobiyografi araştırmacısı Georges Gusdorf'un otobiyografik bir öz farkındalığın oluşumu için vazgeçilmez olduğunu düşündüğü anlamda– bir kendilik ilişkisinin ortaya çıkmasına yol açar. Rowbotham ve Chodorow, Gusdorf tarafından otobiyografiye engel olarak tanımlanan özdeşleşme, karşılıklı ilişki ve topluluk bilincinin kadın kimliğini şekillendirdiğini göstermektedir.²⁵ Kadın benliğinin sınırları, mesafe koyma ve sınır çizme yoluyla oluşturulan erkek özbilincinin sınırlarından daha esnek olarak nitelendirilirken, kadın benliği kişilerarasılık tarafından belirlenir.²⁶ Rowbotham ve Chodorow'a göre bunun nedeni anne-çocuk ilişkisinin biçimlendirici olmasında yatmaktadır. Genç bir erkek çocuk babanın müdahalesi nedeniyle annesinden ayrılmayı erken yaşta öğrenmek

²² Aşağıdakiler için krş. Ortrun Niethammer, *Autobiographien von Frauen im 18. Jahrhundert* (Tübingen/Basel: 2000), 81vd.

²³ Krş. Martina Wagner-Egelhaaf (Stuttgart/Weimar: 2005), 99 vd.

²⁴ Krş. Ortrun Niethammer (Tübingen/ Basel: 2000), 259.

²⁵ Krş. Susan Stanford Friedman, "Women's Autobiographical Selves. Theory and Practice," *The Private Self. Theory and Practice of Women's Autobiographical Writings* içinde, haz. Shari Benstock (Chapel Hill/London: 1988), 34-62, 36vd.

²⁶ Krş. Judith Okely, "Anthropology and autobiography. Participatory experience and embodied knowledge," *Anthropology and Autobiography* içinde, haz. Judith Okely ve Helen Callaway (London: 1992), 1-8, 12.

zorunda kalırken ve özerk erkekliği tam da anneden bu ayrılmayla oluşurken, kız çocuğunun annesinden ayrılmaya zorlanmasına gerek yoktur, böylece anne-kız özdeşleşmesi kadının yaşamı boyunca bilinçaltında devam eder. Bu, birincil nesnesinden tam olarak kopmamış olan kadın benliğinin açıklığının ve kadının ilişkisel benlik anlayışının, yani başkaları ve ötekilerle özdeşleşmesinin temelini oluşturur. Rowbotham’a göre bir kadının hayatı, deyim yerindeyse, benlik imgelerini dışarıdan kendisine yansıtan kültürel bir aynalar salonunda geçmektedir. Erkek kimliğinin ‘norm’undan yola çıkıldığında tüm bunlar kulağa oldukça olumsuz geliyor. Ancak, bu şekilde bakmak zorunda değiliz; Susan Stanford Friedman’ın yaptığı gibi, bir yandan kültürel olarak tanımlanan, diğer yandan kültürel kalıplara eleştirel bir mesafe koyan kadın ‘ikiliğini’ karmaşıklığın bir kazanımı olarak da görebiliriz.

3) Diğer N-sorusu olan otobiyografik metnin *nasıl*’ına bakıldığında, bunun özcü bir anlamda kadın ve erkek kimliğinden bahsetme meselesi olamayacağını vurgulamak gerekir. Şimdiye kadar otobiyografik metinlerin okunabileceği modeller ve kavramlar sunuldu. Ancak bu, böylece kadın ve erkek yazarların tüm otobiyografilerinin tanımlandığı anlamına gelmez. Burada izlenen tartışma daha çok, bir yandan otobiyografik (ve diğer) metinlere uygulanan, diğer yandan da onların yaratılmasında rol oynayan kültürel olarak etkili fikirler ve rol imgelerine dair kayıtlar çerçevesinde ilerlemektedir. Bu anlamda, daha önce örnek olarak verilen tarihi başlıklar açıklayıcıdır: Maria Elisabeth Stampfer, *Pichl meinen Khindtern zu einer Gedechtnus* (17. yüzyıl sonu), Dorothea Friderika Baldinger, *Versuch über meine Verstandeserziehung. An einer meiner Freunde* (1791), Angelika Rosa, *Lebensschicksale einer deutschen Frau im 18. Jahrhundert in eigenhändigen Briefen* (1784/85’te yazılmıştır), Elisabeth von Stägemann, *Erinnerungen für edle Frauen* (1846). Başlıklar son derece diyalojiktir; otobiyografik konuşmanın muhataplarını içerirler: “meinen Khindtern zu einer Gedechtnus” (Çocuklarıma Bir Hatıra), “An einen meiner Freunde” (Arkadaşlarımdan Birine), “für edle Frauen” (Soylu Kadınlar İçin) ve ayrıca “in eigenhändigen Briefen” (Kendi Kaleminden Mektuplarda) yazılan metin de aynı zamanda diyalojik olarak tasarlanmıştır. Genel olarak, mektuplarla otobiyografi yazmak, 18. ve 19. yüzyıllarda kadınlar için tercih edilen bir otobiyografik yazarlık biçimiymi.²⁷ Mektup muhatabına odaklıdır ve bir karşı tarafın yanıtını varsayar, yani otobiyografik konuşma her zaman zaten kesintiye uğrayan bir konuşmadır. Muhatabında, özellikle özel ve mahrem olarak tasarlandığı durumlarda da, toplumsal olanın bir temsili olarak görülebilecek ayna benzeri bir karşılık oluşturur. Her halükarda, kadınların diyalojik otobiyografisi doğrusallık dışına doğru bir eğilim gösterirken, klasik erkek otobiyografisi doğrusal bir gelişim çizgisi sergiler; bazen de teleolojik – hatta Goethe ve onun geleneğinde yazarlar söz konusu olduğunda entelekyaya konseptini takip ederek– özellikler taşır, yani özünde her zaman zaten ortaya konmuş olanı amaçlı bir şekilde meydana çıkarır. Erkek otobiyografik ‘ben’in ulaşmak için yazabileceği ve hatırlayabileceği bir hedefi varsa, mesela sosyal bir konum elde etmek gibi, farklı sosyal durumları ve farklı benlik algıları nedeniyle kadın metinlerinde durum böyle değildir. Geleneksel burjuva benlik anlayışı açısından kadın için bir sosyal statü kazanımı olarak görülebilecek evlilik, kadın yazarlar için bu

²⁷ Ayrıca krş. Ortrun Niethammer (Tübingen/Basel: 2000), 92.

merkezî, yönlendirici işlevi temsil etmiyor gibi görünüyor. Doğrusallık yerine, tekrarlayan, sıralanan, döngüsel yapılar vardır. Karoline Schulze-Kummerfeld'in 1782 tarihli yaşam öyküsünün Hamburg elyazması şu şekilde başlar:

Hayatımın hikâyesini yazmak istiyorum, peki neden? Ne kibirden ne de kazanç arzusundan... Söyledim; defalarca söyledim: *Bunu yapmak istiyordum*. Her zaman istediğim gibi başlamaya hazır durumdayım: Böyle bir işe girişen *herkesin* olduğu ve olacağı kadar hazırım. Ben beni çevreleyen her şeye karşı bir kayıtsızlık içindeyim. Bir gün bu sayfalar kime miras kalacak? Henüz tanımadığım o kişi artık kim olacaksa? *Ölüm döşeğinde bulacağım o insan ruhu* (eğer Tanrı bana merhamet edip o zamana kadar akıl sağlığımı bana bağışlarsa), *o en dürüst olan: bu sayfaları hak eden*. Bunları söyleyen gururum! Yine de. Ben öldükten sonra hakkımda ne isterlerse söylesinler. Beni *tanımış olmaları gerektiği gibi* tanıyanlar şöyle diyeceklerdir: O, tüm hatalarına rağmen dürüst bir kadındı –sadece diğerlerinin yargısı *şu anda* umurumda değil, artık var olmadığı zaman daha da az umurumda olacak. Ey bir gün bunları benden miras alacak kişi, senden rica ediyorum: Bu sayfaları basarak gelecek kuşaklara ulaştırmaktansa kül olmalarını yeğle; *eğer onları oldukları gibi dünyayla paylaşamıyorsan* –tek bir kelimeyi, tek bir ismi bile değiştirmektense tüm hatalarıyla basmayı tercih et– [çünkü] ben de *tek bir* harfle başladım, [bu konudaki] inatçılığımın *kendimce* nedenleri var. –Ama neden kimin dürüst olduğunu ben serbestçe söylemeyeyim? Ve neden kimin dürüst olmadığını –o adamın dürüst olmadığını–, hayattayken gördüğüm gibi ölümünden sonra bile üstüne basa basa söylemeyeyim? –Kazanma hırsıyla benim yazdıklarımın çok daha azını yapacaksın.²⁸

Burada yazım tarzındaki diyalog üslubu kendini gösteriyor; otobiyografik konuşma, metinde yazarın kendisiyle (otobiyografi yazarı bizzat söze giriyor), gelecek kuşaklarla ve basılı yaşam öyküsünü gelecek kuşaklara aktarmak üzere ortaya çıkacak kişiyle diyalogudur. Yazarın konuşmasından kendi kişisel yaşamının ne kadar mutsuz olduğu da gayet belirgin bir şekilde duyulabilir. Dikkat çekici bir şekilde, kelimelerin otobiyografik kullanımı da sorunsallaştırılıyor, yazar kendini haklı çıkarması gerektiğine inanıyor, gelecek nesillerin yargısı aynı anda hem önemli hem de önemsiz görünüyor. Bu açıdan, otobiyografik tür modelini eleştirel ve refleksif bir şekilde alıntılan Rousseau'nun *Confessions*'uyla bağlantılar kesinlikle görülebilir.

Kayda değer bir şekilde Katherine R. Goodman, 19. yüzyılda erkekler ve kadınlar tarafından yazılan otobiyografiler arasında büyük bir benzerlik bulmuştur.²⁹ Bu durum, başka sebeplerin yanı sıra, kadınların otobiyografik söyleme girebilmek için erkeklerin kullandıkları geleneksel kendini temsil biçimlerini taklit etmek zorunda kalmalarıyla açıklanabilir. Dolayısıyla, 'erkek' ve 'kadın' otobiyografileri arasında net bir ayrım yoktur, daha ziyade farklılaşmış bir fenomenoloji vardır. Bununla birlikte, Magdalene Heuser'in ileri sürdüğü gibi, kadınların otobiyografik metinlerinde toplumsal cinsiyet ilişkilerini çok daha büyük ölçüde tematize ettikleri ve yansıttıkları tespit edilebilir. Schulze-Kummerfeld'in Hamburg elyazmasında olduğu gibi benzer sorunlu meşrulaştırma durumları, 18. yüzyılın 'erkek' metinlerinde de bulunabilir, özellikle de yazarları

²⁸ Alıntı yapılan kaynak: Ortrun Niethammer (Tübingen/Basel: 2000), 163.

²⁹ Krş. Katherine R. Goodman, "Weibliche Autobiographien," *Frauen Literatur Geschichte. Schreibende Frauen vom Mittelalter bis zur Gegenwart* içinde, haz. Hiltrud Gnüg ve Renate Möhrmann (Stuttgart: 1999), 166-176, 172.

Ulrich Bräker'in *Der arme Mann im Tockenburg* (1789) adlı eserindeki gibi geleneksel yazar zümresine ait olmayan grupların üyesi olduğu zaman. O halde, doğrusal, kapalı, baskın tipolojinin inşasına yönelik karşıt tasarımlar, özcü terimlerle anlaşılan toplumsal cinsiyet konumlarından ziyade 'ötekiliğin' yazım şartları tarafından koşullandırılıyor gibi görünüyor.

Modernitede, yani 20. yüzyılda, her ne kadar modern kriz bilincinden tamamen etkilenmeden geleneksel tür kalıplarında yazmaya devam eden bir biyografik ve otobiyografik üretim ana akımı olsa da, geleneksel Goetheci otobiyografi –en azından iddialı edebî biçimleriyle– çözülme sürecindedir. Özneyi artık kapalı bir varlık olarak değil, farklılık tarafından belirlenen ve her zaman yeniden kazanılması gereken bir konum ya da konumlanma olarak anlayan modern özne sorunsalı ve dil ile gerçeklik arasında farklılaşmış bir ilişki olduğunu varsayan modern dil sorunsalı karşısında, artık tutarlı yaşam betimlemeleri yaratmak elverişli görünmüyordu. Walter Benjamin'in *Berlin Childhood around 1900* (1932 ff.) [1900'lerin Başında Berlin'de Çocuk Olmak] ya da Roland Barthes'in *Roland Barthes par Roland Barthes* (1975) gibi 20. yüzyılın otobiyografi tartışmasının önde gelen metinleri, artık değişken bir resim oluşturmak için bir araya getirilip tekrar ayrılabilen parçalardan oluşan bir kaleydoskop olarak sunuyor ve dahası otobiyografik süreci de bu şekilde temalaştırıp sorunsallaştırıyor. Burada erkek yazarların metinlerinin yine başlıca metinler olarak kullanılması dikkat çekici bulunabilir ki bu kesinlikle en az büyük isimlerin kilometre taşı eserlerine olduğu kadar tarih yazımının doğrusal modeline de yönelen otobiyografi tarihçisinin bakışıyla ilgilidir. Bu isimleri, otobiyografik-tarihsel ve otobiyografik-sistemantik açılardan önemi henüz yeterince takdir edilmemiş bir kadının otobiyografik eserini yan yana koyabiliriz: Marie Luise Kaschnitz'in otobiyografik çalışması. Kaschnitz kendisini "ebedi bir otobiyografi yazarı"³⁰ olarak tanımlamış ve artık kitabın iki kapağı arasında açıkça "otobiyografi" olarak görünme iddiasında bile olmayan bir otobiyografik eser sunmuştur. Metin daha ziyade, oldukça kapsamlı kısa düzyazılardan, yani dikkatli gözlemler ve betimlemelerden oluşan ayrı bölümlerden meydana gelir. "Römische Betrachtungen* (Roma İzlenimleri)" alt başlığını taşıyan *Engelsbrücke***, 1955 gibi erken bir tarihte ortaya çıkmış, bunu 1956'da *Das Haus der Kindheit* (Çocukluğu[mu]n Evi), 1963'te *Wohin denn ich*, 1968'de *Tage, Tage, Jahre* (Günler, Günler, Seneler), 1970'te *Steht noch dahin* ve 1973'te *Orte* izlemiştir.³¹ Burada 'ben' pek çok parçaya bölünmüştür ve mütecanis bir anlatı ve hatırlama perspektifi iddiası yoktur. Ayrıca bu konum kesinlikle toplumsal cinsiyet-politikasına yönelik bir iddiayla bağlantılı değildir –aksine, Marie Luise Kaschnitz *Wohin denn ich*'te kocasının ölümünün yasını tutan ve önce kendisi için yeniden kendi mekânını ya da *Mekânlarını* (*Orte*) bulması gereken muhafazakâr

³⁰ Marie Luise Kaschnitz, *Gesammelte Werke*, 7 Bde., Ed. von Christian Büttrich und Norbert Miller (Frankfurt/M: 1981-1989), 3. Bd., *Die autobiographische Prosa II*, 827.

* Bu kitabın adı Almanca makalede yanlışlıkla Römische Aufzeichnungen (Roma Notları) olarak yazılmış, çeviride yazarın izniyle değiştirilmiştir. (ç.n.)

³¹ Krş. Uwe Schweikert, "Vom Ich zu den Vielheiten des Ich. Zur autobiographischen Prosa von Marie Luise Kaschnitz," "Für eine aufmerksamere und nachdenklichere Welt." *Beiträge zu Marie Luise Kaschnitz* içinde, haz. Dirk Göttsche (Stuttgart: 2001), 27-40.

** Tiber nehri üzerindeki Aelius Köprüsü. (ç.n.)

bir yazardır. Otobiyografik düzyazının burada sunulduğu şekliyle dağılması, yeterince merkezileşmemiş bir kadın ‘ben’inin sonucu olarak görülebilir mi, yoksa modernite burada büyük bir yaygara koparmadan yazılı olarak mı uygulanıyor, ya da belki de birincisi ikincisine mi neden oluyor, tartışılabilir. Otobiyografik benlik 6 Temmuz tarihi altında ellerini tasvir eder. Pasaj sağ elin tasviriyle sona ermektedir:

Bir ömür boyunca yürütülen kaç hareket, kaç el sıkışma ve şimdi önümde masanın üzerinde duruyor, hareketsiz, güneşte kararmış ve yine de yabancı, insanın çok uzun süre, çok düşünceli ve her zaman daha yabancı baktığı her şey gibi, Beş grotesk çıkıntısıyla, beynimin bir parçası tarafından kontrol edilen beş aptal küçük suratu olan kemikli insan eti parçası, ama aynı zamanda kendini bağımsız kılabilir, saçlarını yolabilir, beni kanlı bir şekilde tırmıklayabilir, boğazıma saldırabilir, uğursuz şey. Bu yüzden en iyisi kalemi onun parmaklarına koymak, haydi kıvılda, şey, kendini kendin tasvir et, yaz.³²

Son bir nokta: Barbara Kosta, tam da 1960’ların sonunda, örneğin Roland Barthes’in “yazarın ölümü”nü ilan ettiği dönemde, kadınların ve o zamana kadar marjinalleştirilmiş diğer grupların yazar statüsü için mücadele etmeye çalıştığına dikkat çekmiştir.³³ Bunda bir kader ironisi görülebilir: Kadınlar bir kez daha çok geç kalmışlardır. Ancak, başlangıçta bahsedilen özkuromaca kavramı anlamında, ironi bilinci ironik bir bilinç olarak olumluya dönüştürülebilir: Egemen otobiyografik özne konumunun tarihsel koşullara dayalı hegemonik bir yapı olduğu bilirse, onunla özdeşleşmek isteme yanılmasına düşülmediği sürece, özellikle de bir kadın olarak stratejik ya da oyunbaz bir şekilde bu konum elde edilebilir. Gertrude Stein’in ‘otobiyografik’ metinleri, 1933’te yayımlanan *Autobiography of Alice B. Toklas* (Alice B. Toklas’ın Özyaşamöyküsü), 1937 tarihli *Everybody’s Autobiography* ve 1963 tarihli *What is Remembered* bu anlamda bu türün imkânlarını sınımıştır.

Kaynakça

- Augustine, Aurelius. *Bekenntnisse*. Çeviren Wilhelm Thimme. München: 1982. 397-398. [*İtirafnar*. Çeviren Çiğdem Dürüşken. Alfa, 2019]
- Carossa, Hans. *Eine Kindheit*. Frankfurt/M: 1977.
- de Man, Paul. “Autobiographie als Maskenspiel.” *Die Ideologie des Ästhetischen* içinde. Hazırlayan Christoph Menke, aus dem Amerikanischen von Jürgen Blasius. Frankfurt/M: 1993. 131-146.
- Dilthey, Wilhelm. *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften*. Hazırlayan Manfred Riedel. Frankfurt/M: 1981. [İlk yayın tarihi 1910]. [*Tarihsel Dünyanın Tin Bilimlerinde Kurulumu*. Çeviren Arslan Topakkaya. İstanbul: Fol, 2021]

³² Marie Luise Kaschnitz, *Tage, Tage, Jahre. Aufzeichnungen*, 3/II, 7-338, 273.

³³ Krş. Barbara Kosta, *Recasting Autobiography. Women’s Counterfictions in Contemporary German Literature and Film* (Ithaca/London: 1994), 1vd.

- Eckermann, Johann Peter. *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens*. Johann Wolfgang von Goethe. *Sämtliche Werke* içinde. Hazırlayan Christoph Michel. 40 Bde., Bd. II/12, Frankfurt/M. 1999, Eintrag vom 30. 3. 1831 (İlk yayın tarihi 1838-43 in 3 Bden. veröffentlicht).
- Gay, Peter. *Meine deutsche Frage. Jugend in Berlin 1933-1939*. München: 2000.
- Goethe, Johann Wolfgang von. *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit. Sämtliche Werke* içinde. Hazırlayan Klaus-Detlef Müller. Bd. I/14. Frankfurt/M. 1986 (Teile 1-3 İlk yayın tarihi 1811-14 erschienen. Teil 4 İlk yayın tarihi 1833 herausgegeben). [*Yaşamımdan: Şiir ve Hakikat*. Çeviren Mahmure Kahraman. İstanbul: İş Bankası, 2015]
- Goldmann, Stefan. "Topos und Erinnerung. Rahmenbedingungen der Autobiographie." *Der ganze Mensch. Anthropologie und Literatur im 18. Jahrhundert* içinde. Hazırlayan Hans-Jürgen Schings. Stuttgart/Weimar: 1994. 660-675.
- Goodman, Katherine R.. "Weibliche Autobiographien." *Frauen Literatur Geschichte. Schreibende Frauen vom Mittelalter bis zur Gegenwart* içinde. Hazırlayan Hiltrud Gnüg ve Renate Möhrmann. Stuttgart: 1999. 166-176.
- Gronemann, Claudia. "'Autofiction' und das Ich in der Signifikantenkette. Zur literarischen Konstitution des autobiographischen Subjekts bei Serge Dubrovsky." *Poetica* 31 (1999): 237-262.
- Dies.. *Postmoderne/Postkoloniale Konzepte der Autobiographie in der französischen und maghrebischen Literatur. Autofiction – Nouvelle Autobiographie – Double Autobiographie – Aventure du texte*. Hildesheim/Zürich/ New York: 2002.
- Heuser, Magdalene (Hazırlayan). *Autobiographien von Frauen. Beiträge zu ihrer Geschichte*. Tübingen: 1996.
- Holdenried, Michaela. *Autobiographie*. Stuttgart: 2000.
- Dies. (Ed.). *Geschriebenes Leben. Autobiographik von Frauen*. Berlin: 1995.
- Kaschnitz, Marie Luise. *Gesammelte Werke*. Hazırlayan Christian Büttrich ve Norbert Miller. 3. Bd.: *Die autobiographische Prosa II*. Frankfurt/M: 1981-1989.
- Dies.. *Tage, Tage, Jahre. Aufzeichnungen*. in: Marie Luise Kaschnitz. *Gesammelte Werke*. Hazırlayan Christian Büttrich ve Norbert Miller. 3. Bd.: *Die autobiographische Prosa II*. Frankfurt/M: 1981-1989: 7-338.
- Kormann, Eva. "Gattung, Geschlecht und gesellschaftliche Konstruktion. Das Beispiel der Autobiographik des 17. Jahrhunderts." *Jahrbuch für Internationale Germanistik*. Reihe A, 62 (2003): 87-93.
- Kosta, Barbara. *Recasting Autobiography. Women's Counterfictions in Contemporary German Literature and Film*. Ithaca/London: 1994.
- Lejeune, Philippe. *Der autobiographische Pakt*. Çeviren Wolfram Bayer ve Dieter Horning. Frankfurt/M: 1994.
- Misch, Georg. *Geschichte der Autobiographie*. 1. Bd.: *Das Altertum*. 3. stark vermehrte Auflage. I. Hälfte. Bern 1949; II. Hälfte. Bern 1950 (İlk yayın yeri ve tarihi Leipzig ve Berlin 1907); 2. Bd.: *Das Mittelalter*. 2. Aufl., I. Teil: *Die Frühzeit*. I. Hälfte. Frankfurt/M. 1969; II. Hälfte. Frankfurt/M. 1970 (İlk yayın tarihi Frankfurt/M. 1955); 3. Bd.: *Das Mittelalter*. *Das*

- Hochmittelalter im Anfang*. I. Hälfte. Frankfurt/M. 1959; 2. Hälfte. Frankfurt/M. 1962; 4. Bd.: I. Hälfte: *Das Mittelalter. Das Hochmittelalter in der Vollendung*. Hazırlayan Leo Delfoss. Frankfurt/M: 1967; II. Hälfte: *Von der Renaissance bis zu den autobiographischen Hauptwerken des 18. und 19. Jahrhunderts*. bearb. von Bernd Neumann. Frankfurt/M: 1969.
- Neumann, Bernd: *Identität und Rollenzwang. Zur Theorie der Autobiographie*. Frankfurt/M: 1970.
- Niethammer, Ortrun. *Autobiographien von Frauen im 18. Jahrhundert*. Tübingen/Basel: 2000.
- Okely, Judith. "Anthropology and autobiography. Participatory Experience and Embodied Knowledge." *Anthropology and Autobiography* içinde. Hazırlayan Judith Okely ve Helen Callaway. London 1992: 1-8.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Die Bekenntnisse*, übersetzt von Alfred Semerau. in: Ders. *Die Bekenntnisse. Die Träumereien des einsamen Spaziergängers*. München: 1978. [İlk yayın tarihi 1782]: 5-646. [İtirafnar. Çeviren Kenan Somer. İstanbul: İslık, 2022]
- Schweikert, Uwe. "Vom Ich zu den Vielheiten des Ich. Zur autobiographischen Prosa von Marie Luise Kaschnitz." *Für eine aufmerksamere und nachdenklichere Welt: Beiträge zu Marie Luise Kaschnitz* içinde. Hazırlayan Dirk Göttsche. Stuttgart: 2001. 27-40.
- Stanford Friedman, Susan. "Women's Autobiographical Selves. Theory and Practice." *The Private Self. Theory and Practice of Women's Autobiographical Writings* içinde. Hazırlayan Shari Benstock. Chapel Hill/London: 1988. 34-62.
- Wagner-Egelhaaf, Martina. *Autobiographie*. Stuttgart/Weimar: 2005. [İlk yayın tarihi 2000].